

2004-04-29

Yttrande Dnr RA 04-2004/562
Ert dnr Ku2003/2649/Kr

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Betänkande (SOU 2003:121) Internationella kulturutredningen 2003

Riksarkivet (RA) har ombetts inkomma med synpunkter på den Internationella kulturutredningen (SOU 2003:121) och vill i samband härmed anföra följande.

Som en av landets viktigaste samarbetspartners i det internationella kultur- och kulturarvsutbytet/samarbetet yttrar sig RA kortfattat om samtliga delar av utredningens text och förslag.

Som en inledande synpunkt konstaterar RA, att utredningen inte haft intresse att inhämta synpunkter från vare sig riksarkivarien, Kungl. biblioteket, (KB), eller riksbibliotekarien trots att drygt 280 personer kontaktats i övrigt. Landsarkivarien Jan Dahlin ingick som expert i utredningen. Det kan tyckas något märkligt då dessa båda institutioner med sina institutionsföreståndare sedan lång tid tillbaka marknadsfört Sverige och svensk kultur i snart sagt alla världsdelar. Fokus i utredningen har emellertid inte legat på kulturarvsområdet eller särskilt beaktat demokratifrågor utan i huvudsak uppmärksammat evenemangskulturen.

RA ansluter sig till bedömningen på sid. 38ff att kultur är ett viktigt medel för att forma en nationell identitet och att kultursamarbete och forskar- och studentutbyte på utbildningsområdet är centrala komponenter då det gäller att skapa ingångar till slutna samhällssystem. Såväl RA som KB har under en följd av år utvecklat samarbetsformer just utifrån sådana utgångspunkter. Det har ofta handlat om att ta fram positiva förebilder under ömsesidig respekt. En medveten strategi har varit att inte se samarbetet som ett ensidigt förmedlande från en part till en annan utan som ett givande och tagande. Ofta har det bi- eller multilaterala kultursamarbetet riktats mot länder i behov av stöd på kulturarvsområdet. Under 80- och början av 90-talen i hög grad mot de nya demokratierna i öst, men under senare år även mot nya insatsområden i Afrika, Asien och Centralamerika. Många av dessa projekt har en långsiktig profil. *Det har handlat om att tillsammans bygga upp rutiner och strukturer för att säkra den nationella identiteten på kulturarvsområdet.* Fungerande arkiv- och bibliotekssystem byggs inte upp på en dag utan det kommer att ta decennier att få allt på plats.

Som utredningen skriver (sid. 40) så har en betydande del av det statliga stödet till internationellt kulturutbyte utgjorts av biståndsmedel. I sammanhanget skall dock framhållas att arkivinstitutionerna och biblioteken och museerna har en lång tradition av ett konstruktivt samarbete, som finansierats på annat sätt. Det har utvecklats med stöd av regionala och internationella organisationer och till att börja med omfattat bl.a. lån av arkivalier, dokument och föremål till forskare och utställningar. Under senare tid har det i första hand gällt standardisering och registerprinciper, bevarande och migrering av digitalt material, portaler, lagstiftning och gallring.

Det tekniska scenario som anges i kap. 4 (sid. 45 ff) stämmer i hög grad på informationsförsörjningsområdet. I och med att information i allt högre grad föds digitalt ökar förutsättningarna för internationellt samarbete och tillgänglighetsfrågorna hamnar i centrum.

Kapitel 5, *Sverige i ett internationellt perspektiv*, saknar tyvärr en analys av betydelsen av de arkiv- och biblioteksprojekt/samarbete/utbyte som antytts ovan. Det är att beklaga då RA menar att flertalet av dessa initiativ för det första är av långsiktig natur, för det andra skapat bestående värden som medfört att Sverige och svensk kultur nämns med stor respekt i respektive samarbetsområden. RA anser att den kritik som riktas mot de statliga kulturinstitutionerna för teknisk inkompetens och ointresse för internationellt samarbete (framförs på sid. 66) är orättvis och delvis okunnig. Däremot kan RA instämma i synpunkten att det vore önskvärt om kulturinstitutionerna i högre grad utvecklade sina hemsidor till att omfatta flera språk.

Vid analysen av Svenska institutets (SI) organisation och verksamhet drar utredningen en del egendomliga slutsatser. Generellt för de statliga kulturinstitutionerna gäller, att de ekonomiska och administrativa styrsystemen som utvecklats under de senaste decennierna skapat problem av olika slag. Allt mer tid och omsorg måste ägnas uppgifter som ligger utanför kärnverksamheten. Ekonomiadministration, arbetsmiljöfrågor av olika slag, lokalfrågor etc kräver stora resurser och SI är här inget undantag, inte heller Dramatiska teatern eller Riksarkivet. I mångas ögon, framför allt för utomstående med bristande förståelse för denna utveckling, kan detta te sig sorgligt, men icke desto mindre är myndigheterna tvingade att följa de direktiv som anges i regleringsbrev och andra uppdrag. Den slutsats som görs på sid. 99 blir därför märklig, då utredningen mot bakgrund av att 13 års anställning är medelvärdet för de som arbetar på SI, och att flertalet är kvinnor, så följer att organisationen "inte är speciellt flexibel vid eventuell förändring ... Organisationsstrukturen måste uppfattas som förlegad". Skulle denna slutsats få tillämpning på Kulturdepartementets övriga myndigheter är det nog ingen som undgår en mycket hård dom. I organisationer som arbetar med kultur och kulturarv är ofta erfarenhet något mycket positivt och det betraktas som en fördel med förhållandevis långa anställningstider. Det garanterar en stabil uppbyggnad, en kontinuitet och ett bevarande av kompetens.

I beskrivningen (sid. 128) av Kulturrådet (KUR) påpekas att KUR har en mycket "begränsad kompetens för internationella frågor". Den kompetensen finns däremot inom

SI och motiveringen varför man skall ta kompetens från en organisation, som kan frågorna, och för över den till en annan, som utredningen kritiserat, är svårbegriplig. RA instämmer i åsikten i sammanfattningen på sid. 130 om behovet av ett gränsöverskridande samarbete mellan kulturarvsinstitutionerna. Ett sådant samarbete kan generera mervärden som hitintills inte utnyttjats. RA vill peka på ett alldeles nytt forum som kan ta initiativ till sådana projekt, nämligen det nyinrättade ABM-sekretariat som tillkommit på initiativ av RA, KB KUR, RAÄ och Nationalmuseum och som förlagts till KB.

Den argumentering som förs på sid. 146f i syfte att stärka de olika utlandsstiftelserna såväl ekonomiskt som organisatoriskt, liksom kulturråden i respektive städer, förefaller välunderbyggd. Det är orimligt att kulturråden har så små ekonomiska ramar att de knappast kan bedriva någon verksamhet alls utan stöd från sponsorer eller andra externa finansierare.

I kommentarerna till de svenska internationella kultursatsningarna (sid. 162f) återkommer utredaren till att det är viktigt att dessa är långsiktiga och får bestående värden. Återigen vill RA framhålla att det just är den avsikten bakom de samsamarbetsprojekt som utvecklats inom ABM-området.

Sammanfattning

Som RA ser det stämmer förslagen som utredaren kommer fram till på sid. 179 ff inte helt överens med de tankar och idéer som anges i huvudtexten. Ett förstärkt samrådsförfarande mellan Utbildnings-, Kultur- och Utrikesdepartementet är ett bra förslag. Särskilt med tanke på att SIDA och SI utifrån olika utgångspunkter har stora gemensamma intressen. Det kan ske på olika sätt. Men att därifrån hävda att den modell för internationellt kulturutbyte/samarbete som föreslås, där SI:s ansvar delas upp och marginaliseras, är bättre än den som existerar i dag är knappast rimligt. Det är svårt att ta till sig argumentet, att handläggningen vid ytterligare en byråkratisk etablering, den *Internationella kulturfonden*, är att föredra framför den prövning som kulturprojekten i dag underkastas av SI. Som utredaren konstaterar på annan plats så är det också SIDA som står för merparten av finansieringen av kultursamarbetet och dessa medel berörs inte.

SI har fungerat som en bra motor och initiativtagare i det internationella samarbetet för kulturarvsområdet. Organisationen har arbetat på ett obyråkratiskt och välgörande enkelt sätt, där det varit lätt att få kontakt med handläggare och besluten har alltid levererats relativt snabbt. Det vore att beklaga om denna roll övertogs av den otydliga organisationsmodell som föreslås av utredaren. Med all säkerhet skulle då våra myndigheter förlora en kompetent och målmedveten samsamarbetspartner.

RA anser att förslaget att samordna landets olika forsknings- och kulturinstitut i ett nätverk kan vara bra om nätverket just blir ett *nätverk*. Instituterna är mycket olika till sina karaktärer och har delvis också helt skilda inriktningar vilket betyder att strävan efter samordning måste var frivillig och byggd på behov. Att etablera en byråkratisk överbyggnad tror vi vore olyckligt.

Kulturdepartementet, Stockholm

2004-04-29

Dnr RA 04-2004/562

Beslutande i detta ärende har varit riksarkivarien efter föredragning med Riksarkivets chefsgrupp.

Tomas Lidman